Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle

Asia: K 2/2022 vp Hallituksen vuosikertomus 2021; eduskunnan hyväksymät lausumat työelämä- ja tasa-arvovaliokuntaa koskevin osin

Tasa-arvoselonteko

VNS 7/2010 vp – EK 51/2010 vp

1. *eduskunta yhtyy hallituksen linjauksiin tasa-arvon edistämiseksi ja edellyttää, että*

4. turvakotipaikkojen määrä ja alueellinen kattavuus nostetaan Euroopan neuvoston suositusten mukaiselle tasolle ja huolehditaan palvelujen saatavuudesta kaikille turvaa tarvitseville; rahoituksen jatkumisesta myös vuoden 2012 jälkeen

4. Laki valtion varoista maksettavasta korvauksesta turvakotipalvelun tuottajalle (1354/2014) tuli voimaan 1.1.2015. Turvakodeissa on syyskuussa 2022 yhteensä 228 perhepaikkaa eli paikkaa aikuiselle ja hänen mukanaan oleville alaikäisille lapsille. Suomessa on vuoden jokaisena päivänä vapaana turvakotipaikkoja, mutta kaikilla alueilla ei aina välttämättä ole paikkoja vapaana. Mikäli yksittäisessä turvakodissa ei ole tilaa, henkilö ohjataan toiseen turvakotiin.

Vuodesta 2015 vuoteen 2021 turvakotien määrä on kasvanut 19 turvakodista 29 turvakotiin ja turvakotien perhepaikkoja on lisätty 114 perhepaikasta nykyiseen 228 perhepaikkaan. Turvakotien rahoitusta on kasvatettu suunnitelmallisesti. Turvakotien rahoitus on noussut vuoden 2016 11,55 miljoonasta eurosta nykyiseen 24,55 miljoonaan euroon.

Kuopioon on parhaillaan rakenteilla uusi turvakoti, jonne tulee syksyllä 2023 viisi lisäpaikkaa. Lisäksi Turkuun on tulossa uusi 7-paikkainen turvakoti. Kyseisen turvakodin olisi pitänyt jo avautua, mutta rakennusprojekti on viivästynyt, koska rakennusluvasta on valitettu. Turvakoti aukeaa näillä näkymin vuoden 2023 lopulla. Kun rakennusprojektit valmistuvat ja nämä paikkalisäykset toteutuvat, Suomessa on 240 turvakotipaikkaa (syksyllä 2023 tai alkuvuonna 2024). Näiden jo päätettyjen paikkalisäysten lisäksi myös esim. saamelaisalueelle tulisi saada etäturvakoti (eli esim. 2-3 paikkainen turvakotiyksikkö jonkun toisen 24/7 sote-palvelun yhteyteen).

Eduskunnan vuosina 2020 ja 2021 myöntämän ns. joululahjarahan turvin turvakotien esteettömyyteen on tehty parannuksia vuosien 2021–2022 aikana. Lisäksi on remontoitu ja avattu lisäpaikkoja jo olemassa

oleviin turvakoteihin (mm. Lahden turvakoti muuttui 5-paikkaisesta 7-paikkaiseksi vuonna 2022, Raaseporiin avattiin yksi lisäpaikka ja Kajaanin etäturvakotiin yksi paikka). Kertaluontoinen rahoitus ei kuitenkaan sovellu kokonaan uusien turvakotien perustamiseen, vaan se edellyttää pitkäjänteistä rahoitusta.

Turvakotien paikkamäärä on kehittynyt hyvin, mutta riittävän paikkamäärän turvaaminen pitkällä tähtäimellä edellyttää rahoituksen lisäämistä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen arvion mukaan nykyisen turvakotiverkoston ylläpitämisen maksaisi 26,65 miljoonaa euroa vuodessa. Tulevien vuosien kehyksissä turvakodeille on kuitenkin varattu 24,55 miljoonaa/vuosi. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos valitsee turvakotipalveluntuottajan viideksi vuodeksi kerrallaan. Nykyisten palveluntuottajien päätökset päättyvät vuoden 2023 lopussa. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos avaa vuoden 2023 alussa avoimen haun, jossa valitaan palveluntuottajat seuraavaksi viideksi vuodeksi (vuosiksi 2024–2028). Mikäli kehyksissä turvakotien rahoitus pysyy tuleville vuosille 24,55 miljoonana eurona, tarkoittaisi se käytännössä turvakotiverkoston supistamista nykyisestä laajuudesta.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomus eduskunnalle 2018

K 6/2018 vp – EK 45/2018 vp

Eduskunta edellyttää, että valtioneuvosto

4. toteuttaa tarvittavat toimenpiteet, joilla turvataan ihmiskaupan uhrien yhdenvertaisuus avun saannissa,

4. Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelmaan on kirjattu useita ihmiskaupan uhrien aseman paranemiseen ja uhrien oikeuksien toteutumiseen tähtääviä toimenpiteitä, joista osa koskee erityisesti sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalaa. Tarkoituksena on muun muassa uudistaa lainsäädäntö turvaamaan paremmin uhrien oikeudet. Ihmiskaupan uhrien auttamista koskevan lainsäädännön uudistaminen aloitettiin sosiaali- ja terveysministeriön johdolla vuonna 2020 (ks. kohta 5). Lainsäädännön uudistamisen tavoitteena oli muun muassa uhrien yhdenvertaisuuden turvaamiseen avun saannissa, riippumatta siitä, onko uhrilla kotikunta vai ei ja riippumatta siitä, eteneekö ihmiskaupparikos rikosprosessissa. Auttamisen tulisi jatkossa perustua entistä vahvemmin uhrin avuntarpeeseen.

Osana lainsäädännön uudistamistyötä Terveyden ja hyvinvoinnin laitos selvitti vuosien 2020–2021 aikana suomalaisen palvelujärjestelmän edellytyksiä vastata ihmiskaupparikoksen uhrien turvallisen ja tuetun asumisen tarpeisiin. Selvitys julkaistiin joulukuussa 2021. Selvityksessä havaittiin asumispalveluita koskevia puutteita, mutta ne eivät koskeneet ainoastaan ihmiskaupan uhreja. Selvityksen lopputuloksena annettiin useita suosituksia, joilla voidaan kehittää palvelujärjestelmää ja ihmiskaupan uhrien asemaa (asumis)palveluiden saajina. Selvityksessä suositeltiin mm. jatkoselvitettäväksi turvakotipalveluiden

kohderyhmän laajentamisen tarkoituksenmukaisuutta koskemaan myös muita kuin lähisuhdeväkivaltaa kokeneita sekä ohjeen laatimista turvallisuusseikkojen huomioimisesta majoitusta ja asumispalveluita järjestettäessä niin sosiaali- kuin vastaanottopalveluissa. Selvityksen perusteella ei nähty, että olisi tarkoituksenmukaista säätää nimenomaisesti ja ainoastaan ihmiskaupan uhreille suunnatusta asumispalvelusta. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos arvioi, että koska ihmiskaupan uhrit ovat moninainen joukko ihmisiä erilaisine palvelutarpeineen, tarpeisiin vastaamiseen tarvitaan koko palvelujärjestelmää. Myöskään EU-lainsäädäntö ei edellytä, että ihmiskaupan uhreille tulisi järjestää erilliset asumispalvelut.

Sosiaali- ja terveysministeriö osallistuu aktiivisesti myös valtioneuvoston ihmiskaupan vastaisen koordinaattorin johdolla tehtävän ihmiskaupan vastaisen toimintaohjelman toimeenpanoon ja seurantaan. Ohjelma julkaistiin keväällä 2021. Ohjelmassa on useita sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalaa koskevia toimenpide-ehdotuksia, joiden tavoitteena on muun muassa uhrien yhdenvertaisuuden ja aseman parantaminen. Parhaillaan valmistellaan muun muassa koulutusta ihmiskaupasta ja ihmiskaupan uhrien auttamisesta sote-ammattilaisille. Koulutus valmistellaan Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen ja Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän yhteistyönä.

5. selvittää lainsäädännön mahdolliset muutostarpeet ihmiskaupan uhrien auttamisen ja rikosprosessin kytköksen heikentämisen, auttamisen uhrilähtöisyyden vahvistamisen sekä ihmiskaupan uhrin oleskeluluvan perusteiden osalta,

5. Sosiaali- ja terveysministeriö asetti 1.6.2020 poikkihallinnollisen työryhmän, jonka tarkoituksena oli valmistella ehdotukset uudeksi lainsäädännöksi ihmiskaupan uhrien auttamiseksi, uhrilähtöisyyden vahvistamiseksi sekä auttamisen ja rikosprosessin kytköksen heikentämiseksi. Työryhmän tehtävänä oli laatia tilannekuva ihmiskaupan uhrien auttamisen nykytilasta ja tehdä ehdotus auttamisjärjestelmän organisoinnista ja sen jälkeen valmistella ehdotus uudeksi laiksi ihmiskaupan uhrien auttamisesta. Valmisteltavaan lakiehdotukseen oli alun perin tarkoitus sisällyttää myös säännökset ihmiskaupan uhrien turvallisista ja tuetuista asumispalveluista. Työryhmän tehtävänä oli lisäksi valmistella tarvittavat päivitysehdotukset ns. vastaanottolakiin (laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta) ja ns. kotolakiin (laki kotoutumisen edistämisestä) sekä ehdotukset muihin lakeihin tarvittavista viittauksista ihmiskaupan uhreihin (esim. sosiaalihuoltolaki ja terveydenhuoltolaki). Työryhmän tehtävänä oli arvioida myös muiden lakien mahdolliset muutostarpeet ja tehdä ehdotus ihmiskaupan uhrien auttamisesta syntyneiden kustannusten korvausjärjestelmän selkiyttämiseksi. Työryhmän toimikausi päättyy vuoden 2022 lopussa.

Työryhmä valmisteli vuoden 2021 aikana mallin ihmiskaupan uhrien auttamisen organisoinnista, josta olisi säädetty ihmiskaupan uhreja koskevassa erillislaissa. Työryhmä hyväksyi mallin marraskuussa 2021. Mallin mukaan nykyisenlainen Maahanmuuttoviraston alaisuudessa toimiva ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä olisi sellaisenaan lakkautettu ja sen sijaan sekä sisäministeriön että sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalle olisi perustettu ihmiskaupan vastaisen työn niin kutsutut

osaamiskeskittymät, jotka olisivat tehneet yhteistyötä ja koordinoineet oman hallinnonalansa ihmiskaupan vastaista työtä. Osaamiskeskittymät olisivat tukeneet hyvinvointialueilla ja vastaanottokeskuksissa tehtävää ihmiskaupan uhrien auttamistyötä. Lisäksi osaamiskeskittymillä olisi ollut muita, muun muassa konsultaatioon ja neuvontaan, koulutukseen, moniammatillisten yhteistyöverkostojen ylläpitoon ja tilannekuvan kokoamiseen liittyviä tehtäviä. Ehdotetun rakenteen mukaan Terveyden ja hyvinvoinnin laitos olisi ylläpitänyt ihmiskaupan uhrien auttamista koskevaa tilannekuvaa, tehnyt tutkimusta ja tiedonkeruuta sekä viranomais- ja sidosryhmäyhteistyötä. Lisäksi Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen ja Maahanmuuttoviraston tehtäviin olisi kuulunut omilla hallinnonaloillaan työn koordinaatio, informaatio-ohjaus ja kehittämisen tuki. Toimintaa olisi koordinoinut sosiaali- ja terveysministeriön ja sisäministeriön yleisen johdon ja tulosohjauksen tukena poikkihallinnollinen koordinaatioryhmä.

Tammikuussa 2022 erillislain ja em. mallin mukaisesti toteutettavan ihmiskaupan uhrien auttamisen rakenteen valmistelu keskeytettiin. Oikeusministeriö ja sisäministeriö eivät tukeneet valmistelun jatkamista, joten valmistelun jatkamiselle ei ollut enää edellytyksiä. Näin ollen oikeusministeriön, sisäministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön kansliapäälliköt linjasivat 21.1.2022, että ei valmistella erillislakia ihmiskaupan uhrien auttamisesta. Sosiaali- ja terveysministeriöllä olisi ollut valmius jatkaa erillislain valmistelua. Erillislain valmistelun sijaan päätettiin, että sisäministeriö valmistelee hallitusohjelman kirjausten mukaisia muutoksia vastaanottolakiin (auttamisen ja rikosprosessin välisen kytköksen heikentäminen) ja sosiaali- ja terveysministeriö muun muassa valmistelee muutoksia sosiaalihuoltolakiin sekä tekee muita toimia, joilla ihmiskaupan uhrien asemaa parannetaan. Tässä keskeistä on uhrien auttamista ja lainsäädännön soveltamista koskevan ohjeistuksen antaminen hyvinvointialueille. Sosiaalihuoltolakiin on ehdotettu muutosta, jossa ”hyväksikäyttö” lisättäisiin sosiaalihuoltolain 11 §:ään yhdeksi tuen tarpeeksi, jota varten sosiaalipalveluita on järjestettävä. Esityksen perusteluissa tuodaan esiin, että hyväksikäyttö voi tarkoittaa muun muassa ihmiskauppaa.

Terveydenhuoltolain perusteella hyvinvointialueen järjestämisvastuulla on järjestää henkilölle, joka ei ole hyvinvointialueen asukas, ainoastaan kiireellinen hoito. Hallitus on antanut pääministeri Marinin hallituksen hallitusohjelmaan perustuen eduskunnalle esityksen (HE 112/2022 vp), jossa hyvinvointialueita, Helsingin kaupunkia ja HUS-yhtymää velvoitettaisiin kiireellisen hoidon lisäksi järjestämään välttämättömäksi arvioituja terveydenhuollon palveluja eräille ulkomaalaisille henkilöille, joilla ei ole Suomessa kotikuntaa tai joilla ei ole muun kansallisen lain tai Suomea sitovan kansainvälisen lainsäädännön tai sopimuksen nojalla oikeutta muihin julkisen terveydenhuollon palveluihin kuin kiireelliseen hoitoon (niin sanotut paperittomat henkilöt). Jos henkilö on alaikäinen, hänelle olisi järjestettävä terveydenhuollon palvelut samassa laajuudessa kuin hyvinvointialueen asukkaalle. Asiasta säädettäisiin järjestämislain uudessa 56 a §:ssä. Järjestämisvastuun piirissä olevat terveydenhuollon palvelut vastaisivat vastaanottolain 26 §:n mukaan määräytyviä palveluita. Jos eduskunta hyväksyy esityksen, kotikunnattoman ihmiskaupan uhrin osalta oikeus saada palveluita olisi laajuudeltaan sama riippumatta siitä, saako hän palvelut järjestämislain 56 a §:n vai vastaanottolain 26 §:n nojalla.

Erityisasiantuntija Minna Viuhko

Hyvinvoinnin ja terveyden suojelu –yksikkö/Turvallisuus- ja terveysosasto, STM